ВІДГУК

офіційного опонента на кваліфікаційну наукову працю

Тончевої Катерини Дмитрівни

«Особливості ортопедичної реабілітації хворих

з ускладненим перебігом гострого порушення мозкового кровообігу

неврологічним дефіцитом по гемітипу»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 221 – стоматологія, 22 – охорона здоров'я

до спеціалізованої Вченої ради ДФ 44.601.030

при Полтавському державному медичному університеті

Актуальність теми. Останнім часом увага науковців-стоматологів прикута до закономірностей взаємозв'язку якості життя та перебігу патологічних процесів зубо-щелепної системи. Зокрема, приділяється суттєва увага аспектам психологічного здоров'я і соціальному функціонуванню пацієнтів стоматологічного профілю, адже відомо, що адентія призводить до зниження життєво важливих функцій, що в свою чергу має значний патологічний вплив на загальний стан людини.

Відновлення функції жування, шляхом заміщення часткових середніх та великих дефектів зубних рядів, як кінцевих так і включених – це один з ключових елементів реабілітації стоматологічних пацієнтів.

У процесі адаптації до часткового знімного протеза відбувається низка функціональних змін, а саме: змінюється характер та амплітуда жувальних рухів та формуються нові оклюзійні взаємозв'язки. Проте, необхідно відмітити фактори, що можуть стати на заваді цьому процесу, як локально, так і загалом, адже, на початковому етапі ортопедичного лікування зубний протез спричиняє відчутне подразнення та сприймається організмом як стороннє тіло. Не менш важливим є загальний вплив ортопедичної конструкції на психоемоційний стан людини. Ситуація погіршується за наявності у пацієнтів загально-соматичної патології,

особливо це стосується захворювань неврологічного ґенезу, зокрема, гострого порушення мозкового кровообігу. Адаптаційний процес, у такому випадку, додатково обтяжується наявним загально-соматичним діагнозом, що є домінуючим для даної категорії пацієнтів, а темпи та повноцінність відновлення будуть залежати від якості виготовленого протеза та від комплексу фізіотерапевтичних методів реабілітації.

Станом на тепер в Україні існує брак наукової інформації щодо принципів та підходів до функціональної діагностики та лікування адентії на тлі ускладненого перебігу гострого порушення мозкового кровообігу у відновний період у контексті місцевих та загальних ознак адаптації. До того ж вкрай важливим є врахування критеріїв суб'єктивної задоволеності пацієнта отриманим результатом лікування від початкової клінічної ситуації до реалізованого реабілітаційного процесу, направленого на відновлення функцій жування та мовлення, досягнення естетичних вимог та профілактики можливих ускладнень.

У зв'язку з цим, обрана дисертанткою тема безумовно є актуальною, а висвітлена наукова проблема потребує всебічного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана в рамках комплексної ініціативної теми кафедри пропедевтики ортопедичної стоматології Полтавського державного медичного університету (м. Полтава) «Нові підходи до діагностики та лікування вторинної адентії, уражень тканин пародонту та скронево-нижньощелепного суглоба у дорослих» (державної реєстрації №0117U000302, 2016-2021 рр.). Дисертантка є одним із співвиконавців фрагментів даної роботи.

Новизна досліджень та отриманих результатів. Розглядаючи основні питання наукової новизни представленої дисертаційної роботи необхідно відзначити, що авторкою вперше досліджено та проаналізовано особливості артикуляційної активності нижньої щелепи під час жування на етапах ортопедичної реабілітації у пацієнтів з ускладненим перебігом

гострого порушення мозкового кровообігу неврологічним руховим дефіцитом за гемітипом у відновному періоді при протезуванні знімними ортопедичними конструкціями.

Запропоновано та впроваджено «Спосіб дослідження рухів нижньої щелепи» (Патент України на корисну модель №144888 від 26.10.2020р.), а також «Пристрій для реєстрації рухів нижньої щелепи» (Патент України на корисну модель №145865 від 06.01.2021 р.).

Уперше вивчено особливості жувальної функції у пацієнтів з ускладненим перебігом гострого порушення мозкового кровообігу неврологічним руховим дефіцитом за гемітипом у відновному періоді до ортопедичного лікування та через 30 діб після протезування частковими знімними протезами.

Вперше визначено вплив показників стоматологічного здоров'я у пацієнтів з ускладненим перебігом гострого порушення мозкового кровообігу неврологічним руховим дефіцитом за гемітипом на якість життя.

Вивчено ефективність запропонованого лікувального-профілактичного комплексу на етапі ортопедичної адаптації у пацієнтів з ускладненим перебігом гострого порушення мозкового кровообігу неврологічним руховим дефіцитом за гемітипом у відновному періоді при протезуванні знімними ортопедичними конструкціями.

Практичне значення отриманих результатів. Проведена науково-дослідна робота має теоретичне та практичне значення в стоматології. На підставі результатів авторкою розроблено та впроваджено методи функціональної діагностики та ортопедичного лікування пацієнтів з ускладненим перебігом гострого порушення мозкового кровообігу неврологічним руховим дефіцитом за гемітипом у ранньому відновному періоді, на нашу думку, є визначальним компонентом практичної значимості представленої роботи.

Запропоноване анкетування пацієнтів є доцільним та корисним для визначення пріоритетності факторів погіршення якості життя.

Відеокінезіографічний метод має перспективи до широкого впровадження у закладах охорони здоров'я загалом та у стоматологічних закладах зокрема. Впровадження міогімнастичних вправ з використанням жувальної гумки та ефекту зворотного зв'язку є простим, доступним та, водночас, ефективним інструментом впливу на інтенсивність формування нових артикуляційних стереотипів у стоматологічних пацієнтів.

Результати дослідження дозволили дисертантці стверджувати про необхідність залучення лікаря стоматолога-ортопеда у реабілітаційний процес пацієнтів, що мають неврологічний руховий дефіцит за гемітипом внаслідок гострого порушення мозкового кровообігу.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень та висновків, сформульованих у дисертації. Основні положення, висновки та практичні рекомендації дисертаційної роботи Тончевої Катерини Дмитрівни обґрунтовані і викладені на підставі результатів власних досліджень 45 пацієнтів віком від віком від 40 до 65 років, яких було розподіллено на три групи. Перша група (контроль) налічувала 20 осіб без загальної соматичної патології склали. До другої групи увійшли 13 пацієнтів з ускладненим перебігом гострого порушення мозкового кровообігу неврологічним руховим дефіцитом за гемітипом, адаптаційний процес до ортопедичної конструкції яких проходив звичним способом. Третю групу склали 12 осіб з ускладненим перебігом гострого порушення мозкового кровообігу неврологічним руховим дефіцитом за гемітипом, адаптація до ортопедичної конструкції яких відбувалася при використанні запропонованого комплексу реабілітації.

Серед представників усіх груп проводилося опитування з використанням анкети ОНІР-49 для суб'єктивної оцінки впливу стоматологічного здоров'я на якість життя; функціональна оцінка проводилася шляхом вивчення та аналізу результатів відеокінезіографії та визначення жувальної ефективності за допомогою авторської методики. Вищевказані методи застосовувалися до початку лікування та після 30 діб користування частковими знімними пластинковими протезами. Використані авторські методики довели свою високу

інформативність та дозволили простежити динаміку змін показників результатів функціональних методів досліджень у групах в різні терміни спостережень.

Дисертаційне дослідження виконано з дотриманням вимог, морально-етичних норм та основних положень з питань біоетики згідно сучасних міжнародних і вітчизняних документів з біомедичних досліджень.

Застосування високоінформативних функціональних методів дослідження з використанням сучасних математично-статистичних методів аналізу, визначають достовірність та високий рівень обґрунтованості наведених автором в дисертації даних, сформульованих основних положень, висновків та практичних рекомендацій.

Рекомендації щодо використання результатів дисертаційного дослідження в практиці. Результати дослідження впроваджені в освітній процес кафедр ортопедичної стоматології Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського, Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова, Буковинського державного медичного університету, Полтавського державного медичного університету та Харківського національного медичного університету; в клінічну практику ортопедичних відділень стоматологічних клінік різних міст, зокрема: м. Тернопіль – Університетська лікарня ТНМУ, м. Вінниця – кафедра ортопедичної стоматології, м. Харків – Університетський стоматологічний центр ХНМУ, м. Чернівці – НЛЦ «Університетська клініка» БДМУ, м. Полтава – навчально-науково-лікувальний Стоматологічний центр ПДМУ.

Оцінка змісту роботи, її значення в цілому та зауваження. Дисертаційна робота викладена українською мовою, загальним обсягом 205 сторінок. Складається із вступу, огляду літератури, розділу, у якому описані матеріали і методи дослідження, трьох розділів власних досліджень, аналізу та узагальнення результатів, висновків, практичних рекомендацій, бібліографічного списку використаних джерел, який містить 205 публікацій (133 – кирилицею та 72 латиницею). Матеріали дисертації ілюстровано 74 рисунками, 17 таблицями, додатками (9).

У **вступній частині** роботи в повній мірі обґрунтовано актуальність дослідження, зв'язок з науковими програмами, планами, темами, окреслено мету та визначено завдання для її досягнення, визначені об'єкт, предмет, а також методи дослідження, приведено наукову новизну та практичне значення дисертаційної роботи, представлені дані щодо впровадження, а також відомості про апробацію матеріалів дисертації та публікацію результатів у наукових працях. **Зауважень по розділу немає.**

У розділі «Огляд літератури» відображена інформація щодо варіантів ортопедичних конструкції при заміщенні часткових дефектів зубних рядів; висвітлена історія вивчення та сучасний стан проблеми реабілітації пацієнтів із застосуванням часткових знімних протезів; представлені механізми звикання до протезів, фактори, що впливають на адаптацію до знімних конструкцій та докладно описані методи контролю адаптації. Також розкриваються проблеми адаптації до ортопедичних конструкцій пацієнтів з неврологічним руховим дефіцитом після перенесеного гострого порушення мозкового кровообігу.

Огляд літератури, що ретельно систематизовано, базується на сучасних публікаціях і підтверджує достатню обізнаність здобувачки та її глибоке розуміння проблеми, а також необхідність її вирішення.

До **зауважень** по розділу можна віднести занадто ретельний опис деяких загальновідомих методик. Авторкою при написанні дисертаційної роботи була використана велика кількість джерел літератури, зустрічаються поодинокі посилання на джерела, опубліковані більше 10 років тому.

В кінці кожного підрозділу, слід надати резюме, стосовно напрямків подальшого наукового дослідження, тоді як авторкою наданий тільки підсумок. Більше зауважень не має.

Другий розділ «Матеріали та методи досліджень» дає повне уявлення про основні етапи виконання дисертаційної роботи, дизайн та методологію дослідження. Дисертанткою використано сучасні методи дослідження, які повністю відповідають основним вимогам до наукових робіт. Наведені

методи статистичної обробки даних з використанням методів непараметричної статистики, що підтверджують достовірність отриманих результатів. У першому підрозділі детально викладено принципи формування груп спостереження та критерії включення пацієнтів, обґрунтовано розподіл пацієнтів на групи, докладно представлено дизайн дослідження, наведено розширену характеристику методів дослідження, що використовувалися для виконання поставлених завдань.

Загалом розділ справляє приємне враження, оскільки авторкою в своїх дослідженнях застосовані найсучасніші методики.

Бажано було б побачити особистий внесок здобувачки, щодо її участі у кожному дослідженні, але це не знижує значення наведеного матеріалу. **Зауважень** по цьому розділу не має.

Третій розділ «Результати анкетування» склав 13% від загального об'єму дисертації. Авторка аналізує результати анкетування пацієнтів дослідних груп та проводить міжгрупове порівняння отриманих даних. Результати представлені у 17-ти таблицях. Розділ закінчується висновками, які узагальнюють результати проведених досліджень. В ході ретельного аналізу даних анкет-опитувальників вдалося виділити найбільш пріоритетні фактори погіршення якості життя в залежності від стоматологічного статусу пацієнта.

Розділ написаний вдало, добре ілюстрований, але до розділу є такі **зауваження:** слід зазначити, що розділ викладений на 25 сторінках комп'ютерного тексту де відмічається перевантаження 17 об'ємними таблицями. Для полегшення сприйняття матеріалу було б доцільно скоротити розділ шляхом винесення таблиць в додатки, або викладу узагальненого матеріалу у вигляді діаграм. Загалом розділ справляє приємне враження, більше зауважень не має.

Четвертий розділ «Результати відеокінезіографії» представляє дані досліджень по визначенню показників швидкості та амплітуди артикуляційних рухів нижньої щелепи під час жування у пацієнтів після

протезування частковими знімними пластинковими протезами. Розділ ілюстровано 24-а рисунками у вигляді діаграм який логічно закінчується підсумовуючими висновками.

Зауваження до розділу: така кількість діаграм перевантажує візуальне сприйняття результатів проведеної авторкою роботи, тому можливо їх скоротити, або об'єднати. Більше зауважень не має.

П'ятий розділ «Результати визначення жувальної ефективності» висвітлює дані досліджень по визначенню показників жувальної ефективності у пацієнтів з гострим порушенням мозкового кровообігу у порівнянні з представниками контрольної групи перед початком ортопедичного лікування та після протезування у відповідні терміни, а саме 7 та 30 діб користування частковими знімними пластинковими протезами. Розділ ілюстрований 18 рисунками у вигляді діаграм та 3 фото клінічних випадків.

Зауваження до розділу: на наш погляд у кінці розділу бажано було б надати стислий підсумок результатів ортопедичного лікування пацієнтів, які дуже гарно висвітлені у висновках.

У розділі «Аналіз результатів дослідження та їх обговорення» містить обґрунтований підсумок дисертаційної роботи на основі оцінки та узагальнення отриманих результатів дослідження. Його практично повністю викладено й оформлено у повній відповідності з основними вимогами ДАК України. За результатами досліджень наведене обґрунтоване покращення порівняння ефективності ортопедичного лікування пацієнтів, а також авторкою проведена систематизація отриманих результатів дослідження, співставлення особистих досліджень з аналогічними дослідженням вітчизняних та закордонних авторів. Дисертантка науково обґрунтовує індивідуальне бачення питань, які стосуються проблеми дослідження.

Розділ викладений послідовно, з використанням наукових досягнень і критичним співставленням власних результатів з наявними у спеціальній літературі. **Зауважень** до розділу немає.

Висновки і **практичні рекомендації** повністю відображають усі отримані результати і цілком відповідають меті та запланованим завданням, об'єктивно аргументовані і мають важливе науково-практичне значення.

Повнота викладення матеріалів дисертації в опублікованих працях. Основні наукові положення і практичні рекомендації, що ґрунтуються на результатах проведеного дослідження, повністю відображені у 21 науковій публікації, зокрема у 9 статтях, з яких 1 – у виданні, що входить до міжнародної науко-метричної бази Scopus, 2 – у виданні, що входить до науко-метричної бази WoS, 4 – у наукових фахових виданнях, рекомендованих ДАК МОН України, 2 – у міжнародному фаховому виданні, 7 – у матеріалах конференцій та конгресів, 4 патенти України, 1 інформаційний лист.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертаційної роботи. Суттєвих зауважень щодо оформлення та змісту дисертації немає. Дисертація написана грамотною літературною мовою, ілюстрована діаграмами та рисунками. Текст дисертації послідовний та логічний.

Слід зазначити, що зроблені зауваження та недоліки не є принциповими, мають суто технічний характер та рекомендаційне спрямування, не знижують наукової цінності дисертаційної роботи.

Заключаючи наведене вище слід зазначити, що подана до офіційного захисту дана дисертаційна робота виконана й оформлена на високому науково-методичному рівні з дотриманням усіх вимог ДАК України на теперішній час і безумовно заслуговує на позитивну оцінку.

Разом з цим у процесі рецензування **виникло ряд питань** дискусійного характеру, які потребують додаткового пояснення, а саме:

1. Чим було зумовлено вибір об'єкту дослідження?

2. Чому у Вашій роботі Ви зупинилися саме на анкеті ОНІР – 49?

3. Чому замість класичної мастикаціографії за Рубіновим була застосована відеокінезіографія?

4. Чому на Вашу думку статистично достовірними є амплітуда

артикуляційних рухів нижньої щелепи, на відміну від показників швидкості зміщення нижньої щелепи?

ВИСНОВОК

Дисертаційна робота Тончевої Катерини Дмитрівни «*Особливості ортопедичної реабілітації хворих з ускладненим перебігом гострого порушення мозкового кровообігу неврологічним дефіцитом по гемітипу*», представлена до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії є самостійною завершеною науковою працею, в якій отримано нові, науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують актуальну наукову задачу медицини, зокрема стоматології – поліпшення ортопедичної реабілітації пацієнтів з вторинною частковою адентією ускладненою порушеннями неврологічного генезу.

Дисертаційна робота за своєю актуальністю, науковим та практичним значенням отриманих результатів, їх достовірністю і новизною, обґрунтованістю та об'єктивністю висновків повністю відповідає вимогам п. 11 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.19р. №216 (набрала чинності з 19.04.16р. МОЗ України №29 від 19.04.16р.) стосовно дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а її авторка Тончева Катерина Дмитрівна заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань «Охорона здоров'я» за спеціальністю 221 – «Стоматологія».

Офіційний опонент
завідувач кафедри ортопедичної стоматології
Харківського національного
медичного університету
доктор медичних наук, професор І.В. Янішен

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ХНМУ
Загальний відділ
22.10.2021р.